

LA RENAISSANCE

REVISTA CATALANA

ADMINISTRACIÓ Y REDACCIÓ
Carrer de Xuclá, 13, baixos.
BARCELONA.

20 C. 629-9

18

LA RENAIXENSA

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

TAULA

	Págs.		Págs.
<i>Agulló y Vidal Ferrán</i>		<i>Baulenas Valentí</i>	
*.	278	Serenata	157
<i>Alsina y Clos Simon</i>		La rondalla de las reynas.	590
L' adrés de brillants.	97	Un pensament á la Verge.	713
La brema.	567	<i>Bell-lloch Maria de</i>	
<i>Anónim</i>		Las tres barretinas.	550
Un jokey ferit.	385	<i>Berenguer Lluís</i>	
<i>Antonell Guardiola Pere</i>		La lluyta per la vida.	577
L' abrás de benvinguda.	495	<i>Berga Joseph</i>	
<i>Armengol de Badia Agnés</i>		Las firas d' Olot.	647
A la caseta d' un sacerdot cristiá.	250	La diada de Sta. Llucia.	785
Lo nom de mare.	688	<i>Blanch Adolf</i>	
<i>Aulestia y Pijoan Antoni</i>		Mallorca	7
Siti de Barcelona per Felip V.	177	<i>Blanch y Romani J.</i>	
<i>B. C.</i>		Cansó	719
La Fruixa cremada	73	<i>Bosch de la Trinxeria Carles</i>	
<i>Baucells Prat J.</i>		400 aforismes catalans	193
Conjuri.	79	Recorts pirenaychs.—Un enterro.	241
Bes cálit	124	Una diada al santuari de Nuria.	545
<i>Bartrina F.</i>		H. M. Stanley.	625 y 641
La filla del Rey.	13	Los pigmeos.	657
Quadret.	368	Lo Rouvenzori, Rey dels núvols.	689
<i>Bassegoda Bonaventura</i>		<i>Briç Francesch Pe'ay</i>	
La nit.	347	Lo foner.	36
Cuaranta graus al sol.	417 y 433	La cansó de mestre Jan.	43
La mort del Rey Cassador.	553	Penediment.	48
¡Quí sab!.	779	Lo brot de murtra.	50
		*.	67
		*.	135

	Págs.		Págs.
Un raig de llum.	225	<i>Catalá y Marsal Ricart</i>	
Lo rellotje de pastor.. . . .	357	Esbarjos.. . . .	415
Una cansó.	593	<i>Cortils y Vieta</i>	
La maynadera.. . . .	737	La puntayre.	369
<i>Brossa Victor</i>		La pubilla.	529
Lo vell amich.	137	La jove.	678
La copla dels xaruchs.	174	<i>Cots y Soldevila Pere</i>	
L' hereu escampa.. . . .	204	Vesprada.	140
Lo balcó de ma vehina.. . . .	491	A la Verge de Montserrat.. . . .	393
Quadret	543	La festa de ca 'n Moy.	734
<i>Calonge Joseph</i>		<i>Courtais Pere</i>	
Lo sagrat cor de Jesús.	319	Corrandas rossellonesas.	762
La torre de ca Roig.. . . .	793	<i>D. y C. J.</i>	
<i>Calvet Damás</i>		Epitalami.	672
Maria Ravenel.	401	<i>Durán Modest</i>	
A la memoria de Maria Victoria		Als irlandesos.	112
de Saboya.	639	<i>Fiter é Inglés Joseph</i>	
Dotzé aniversari.	666	Un dia de dol.	465
<i>Capella Francisco de P</i>		Una descripció curiosa.. . . .	513
Los indiots malmirats.	1	<i>Flos y Calcat Francisco</i>	
Una dida com n' hi ha moltes.	81	Las enramadas.	361
Una noya com cal.	113	En l' àlbum de la Sta. Isabel	
Un palpis de carn.	257	Soler.	588
La Magdalena.	353	<i>Font de Boter Anton M.</i>	
La dama de Vergy.	449	A mos fills.	90
Melusine.	497	<i>Fontanills y Gasull Narcís de</i>	
La oració del Rey.	582	A la meva arpa.	215
Lo gall de D. ^a Pepa.	769	Gratitut.	380
<i>Capmany Joan</i>		<i>Franquesa y Gomis Joseph</i>	
Lo somni.	561	En la mort d' en Francesch Pelay	
<i>Carreras Joaquim</i>		Briz.	68
Lo cant.	717	Tristos recorts.. . . .	265
L' héroe de bronzó.	731	<i>Franquet y Serra J.</i>	
Ulls negres.	779	Anyoransa.	378
<i>Casas y Amigó Francisco</i>		<i>Garriga y Boixader Angel</i>	
*	96	Sta. Eularia	14
La casa de Sant Joseph.. . . .	119	<i>Genís Marti</i>	
Malaltia del cor.	268	Una sort.. . . .	209
Cansoneta.	397	<i>Gili y Güell Antonia</i>	
Hivern.	520	Lo retrato diví.	221
L' escon.	616	<i>Ginebreda y Riera Ricart</i>	
Nocturn.	703	Hórfana y mártir.. . . .	609
Los dos arbres.. . . .	798	<i>Guimerd Angel</i>	
<i>Casas Pallerol Jaume</i>		Discurs llegit en la sessió necroló-	
Clareja.	95	gica dedicada per la «Lliga de	
Brotada.	195	Catalunya» á la memoria de	
En la mort del malaventurat jove		D. Francesch Pelay Briz.	17
en Joseph Rosés y Feliu.	236	Mestre Olaguer.	468
A mon fill.	407		
En l' àlbum de la Sta Concepció			
Serra y Dachs.	526		
Tots Sants.	776		

	Págs.		Págs.
<i>Iranzo y Simon Victor</i>		Volada al cel.	464
La musa del comers.	104	* *	480
<i>Martí y Folguera Josep</i>		A la memoria de mon benvolgut	
Llas d' amor.	148	avi Josep M. de Molins.	604
Paraula es paraula.	286	Lluny de la patria.	685
La poncella y la esperansa.	303	L' Escorial.	721
Alvarez.	409	Recorts.	774
Serps del cor.	505	<i>Omar y Barrera Claudi</i>	
La campana d' Osea.	649	A María de Montserrat.	654
Vetllant un mort.	745	<i>Paler y Trullol Enriqueta</i>	
Intima	784	Als tendres fillets dels meus corals	
<i>Masifern Ramon</i>		amichs los esposos D. Narcís	
Recort.	253	Vila y D. ^a Ernestina Moreno.	202
<i>Maspons y Labrés Francisco</i>		<i>Parés Alfons M.</i>	
Discurs de gracias llegit en la sessió		* *	76, 239 y 330
necrológica dedicada per la		<i>Pascual Emili</i>	
«Lliga de Catalunya» a la me-		Lo primer amor.	80
moria de D. Francesch Pelay		Sort ó dissort.	160
Briz.	71	A unas flors.	656
<i>Matheu Francesch</i>		Una flor.	764
Cant de germanó	145	Exemple.	782
La copa.	296	<i>Penya Victoria</i>	
Ho veus?	446	La primer tempesta	755
A ma germana la poetisa Anna		<i>Perpinyà Joan</i>	
Forstenheim (traducció).. . . .	461	Lo cant del montanyés (traducció)	608
Bona anyada.	511	<i>Picó y Campamar Ramon</i>	
Himne andorrà.	606	El raig de sol.	11
Per un dinar de Jochs Florals.	682	<i>Pin Soler Josep</i>	
L' adeu.	729	Recorts del Rhin aleman.	289
<i>Merly A.</i>		<i>Planas y Font Claudi</i>	
L' olivera de Nostre Senyor.	273	Tristesia.	127
<i>Mestres Apeles</i>		Flors	218
L' emperador de la Xina.	334	<i>Pons Massaveu Joan</i>	
<i>Mirabet Josep Ignasi</i>		En la mort de mon nebodet Joa-	
Ofrena.	668	quim.	491
<i>Moliné Brasés Ernest</i>		<i>Prats Francisco X. de</i>	
Montserrat.	313	Llegenda.	208
La mort.	671	D' un llibre.	528
<i>Moncerdá de Macià Dolors</i>		<i>Prats y Serra J.</i>	
A D. ^a Lluïsa de Fastenrath.	294	Al Sr. Carles Bosch de la Trin-	
<i>Morell M.</i>		xerfa.	447
Pobre mare.	111	<i>Reventós Isidro</i>	
<i>Nadal Lluís B.</i>		Al Sant Crist de Igualada.	320
Capítols matrimonials.	299	La de tots.	575
<i>Novellas de Molins Jaume</i>		<i>Ribot y Serra Manel</i>	
La nina.	109	Lo monestir de Ripoll.	437
La estrella y la tempestat.	190	<i>Ricart y Giralt Josep</i>	
*	224	De Vich á Sant Segimon.	705
* *	400		
En lo vano de la Sta. M. C. R.	431		

	Págs.		Págs.
<i>Riera y Bertran Joaquim</i>		La Jove Catalunya.	319
Memoria biográfica crítica de D.		Sospirs del cor.	442
Francesch Pelay Briz	21	Fraternitat literaria	540
La Tuyetas bonica.	129	A l' hora del trench del auba.	610
Las erradas no las fan las mon-		Benedicció de Deu.	789
tanyas.	161	<i>Tintoré Mercader Lluís</i>	
Beneyts á parells.	321	Carta d' Alsacia.	247
<i>Rubió y Ors Joaquim</i>		Lo somni de la orfaneta.	390
Los romeus de Montserrat.	316	Improvisació.	753
<i>S. J. J.</i>		<i>Toda Eduart</i>	
Vilatorta	387	Las casseras á Cerdanya.	305
<i>Sans y Guitart Pau</i>		<i>Torres y Reyetó Jascinto</i>	
Al meu amich en Lluís de Ale-		Dol.	352
many ab motiu de la mort de		Cansó d' amor.	720
la seva filla Agnès.	327	<i>Ubach y Vinyeta Francesch</i>	
<i>Sunyé y Molist Lluís</i>		A en Marián Alvarez de Castro.	352
Opinions d' un capellá sobre la		La cansó del obrer.	412
causa de la tisis pulmonar.	673	La Industria.	476
<i>T. E.</i>		Badalona.	536
L' impossible.	159	La cansó de Valls.	557
Salm de la vida.	284	<i>Verdaguer de Cots Carme</i>	
Lo tren exprés.	383	Las caramellas.	725
Llibre d' amor.	623	<i>Verdaguer Callis Narcís</i>	
<i>Taronjé J.</i>		A María.	766
Ausencia.	152	<i>Vidal Cosme</i>	
A la ciutat de Palma	280	Elegía.	142

QUADROS AL VIU

LOS INDIOTS MAL MIRATS

ONEIXEN vostés à la Margarida del Sadurní?

No n' hi ha cap d' altre de més treballadora en tota la contornada del Panadés y tal volta en tota la Catalunya, perquè alló es un tragi y al seu marit tant sols de pensarhi, li cau la baba.

La Margarida hiver y estiu se' lleva ab llum y no deixa ningú en repós en tota la casa, y mentres amaneix lo menjar de la viram cou la calderada pels porchs y l' esmorzar pels homens, tenint bon cuydado de donarlos un traguets de mistela pera que tingan més coratge pera treballar. Acabat aixó posa al foch l' olla per fer l' escudella, repassa la verdura y per no estar un moment ociosa porta penjada á son bras esquerra una bossa d' indiana y á ratos perduts fa mitxa ó apedassa y surgeix la roba de casa, renta y passa la bugada, cuyda la viram,

[LA RENAIXENSA.—Any XX.

paleja 'l blat y llegums al graner porque no s' hi fassin morruts, cull la verdura y rega l' hortet, endressa la casa, emblanquina, desa la roba blanca y de color y agafa d' en tant en tant un cuixí de fer puntas hont hi teixeix unas blondas y unas brusselas que no hi ha més que mirar, semblant impossible que aquelles mateixas mans que remenan la calderada pels porchs fassin cosas tant primorosas. Vaja, ja ho he dit: no n' hi ha cap més com la Margarida.

Lo Sadurní, son marit, es masover d' un Senyor de Barcelona que posseheix una hisenda en lo Panadés. la qual, gracias als seus cuydados sembla un jardí.

La Margarida es una dona de bon regent, d' uns quaranta anys, ben plantada, més aviat prima que grossa, cabells rossenchs, cara pigada com si la llengués coberta de sagó, ulls blaus, esparverats, un enrahonar que sempre crida, y quan vol dirvos una amoreta sembla que 's baralla.

Aqueix tipo català en tota sa exageració, es mare de familia y té lo Sení que ja ha pagat la quinta, lo Nasí de setze anys, la Layons de tretze, y quan contava haver acabat sa tasca vingué á las derrerias una altre mossa que feu la delicia de sos pares á la que tal volta estimaren més, sé be que no tenia altrás gracias que tenir los ulls de gat y ser més xata que 'ls demás. Caminava com una oca, donava tres passos y queya quatre vegadas, cridaba tot lo dia, anava escabellada, portaba la cara sempre bruta y parlava palpissot. S' anomenava Colometa.

La Margarida tenia entre altrás gracias la de saber criar indiots ó galls dindis, com també s' anomenan.

L' indiots es una au estrangera que may, apesar de fer tres sigles que fou importada á Europa des del Canadá pels jesuitas, ha pogut aclimatar-se be en nostre país. L' indiots figurá per primera vegada á mitjans dels sigles xvi en la taula de la Reyna de Fransa Catarina de Médicis y se considerá com un menjar delicat, propagantse desde llavors per Europa. Mes aixís com las gallinas, ocas y ànechs viuen facilment, per ser europeos los indiots, americans d' origen, volen molt cuydado. Prou ho saben nostras pagesas: quan petits se moren, quan trauhen la cua borda se moren, quan trauhen la negra també, y fins que posan la blanca, que son ja grossos, encara no estan ben salvats. Aixís es que la pagesa que cria indiots viu sempre ab neguit, fins que 'ls ha venut y te 'ls diners á la butxaca.

Poch ó gens se n' hi donava d' aixó á la Margarida. Si ella posava una llocada de disset ous, podia jurar sens pecat que portaria disset

indiots entre galls y pollas á véndrer al mercat de Vilafranca ó als pollatayres de Barcelona que anavan á casa seva á comprarlos, perque may se li mória cap indiot ni petit ni gros y tenia un art per criarlos que no hi havia ningú més, y d' herbetas picadas, ous dusos esmicolats barrejats ab molletas de pa y blat de moro picat y fins llagostetas petites, fentne d' aixó una barreja que 'ls hi donaba ab lo clot de la má perque l' indiot es una viram que sempre sembla que menji ab fástich. Los feya pujar, y alló de petits, petits, cridantlos, retirantlos d' hora y llevantlos tart, tenint cuydado, d' apartarlos de l' ayre y que 'l sol no 'ls estavellés li arribavan, á grossos á forsa de cuydado que no hi havia més que mirar, y treya unas ramadas que feyan goig y omplian d' enveja á las otras pagesas, sas vehinas, per més que 'l Sadurni deya: Los indiots no son més que un sach de pudrir ordi, y si contesses lo que 't costan encara hi surts perdent.

La Margarida al sentir lo seu marit movia 'l cap ab cert despreci y 'l tractava de cualsevol cosa. Mes quan omplia per las festas de Nadal la barretina del Sadurni de duros y de pessetas, ja lo bon home ho pensava d' altra manera, mes no deya res, perque sa muller no li tirés una altra amoreta.

Un dia d' Agost la Margarida se llevá; cridá la viram y vegé que venian los ánechs, las ocas, las gallinas, lo gall y demés aus del corral y á darrera de tots, tristos, cap baixos esgroguehits, portant arguens, y, com diuhen las pagesas, pensant ab los pecats, los indiots, sent aixís que sempre eran los primers á presentarse fent lo vano y picant á tot hora, y en lloch de son cant provocatiu de: *Tocam ruch, tocam ruch*, deyan piu, piu y arrossegavan las alas tots tristos y sense ganas de menjar.

La Margarida se torná groga. May li havia succehit y cridá al baylet, un xicot d' uns quinze anys:

—Xarrapeta, cridá: Xarrapeta: que no has posat beure á la viram?

—Sí, mestressa, contestá 'l baylet, mireuho si voleu: res hi manca.

La Margarida amohinada ho mirá, agafá los indiots d' un á un, los rentá la boca, los doná aygua de cuxarda, y los deixá anar, mes vegé alarmada que havian perdut l' ayre, anavan arrossegant las alas, cap baixos y pensant ab los pecats.

L' endemá demati la Margarida se llevá tal volta més dejorn. Cridá la viram; hi mancava un indiot. Alarmada s' en aná cap al corral y vegé á terra l' indiot mort y estirat.

La Margarida se posá á plorar. Era la primera vegada que li suc-

cehia, y además vejé los altres indiots grochs, malalts y més tristos que may. ¡No 'ls ne feu pochs de remeys! pero tot fou en va. L' endemà dos indiots morts y vegé la pobre dona que la restant viram estava ambé trista y fins lo gall cantador tenia la cresta esgròguehida y anava cap-baix y estorrufat de plomas.

La Margarida se desesperá. Era dia de mercat. Agafá tres ó quatre parells de pollastres y altres tants de pollas y 'ls portá cap á Vilafranca per vèndrels, puig temé que se li morissen y procurá tréuren diners.

La Margarida, plena de pena, se dirigia cap á Vilafranca, quan senti que la cridavan.

—¿Ahont aneu, Margarida, tant capficada? ¿Qué no veyeu á ningú, digué una altre pàgesa?

—Perdoneu, Llucia, contestá la dona; no vos habia vist, porque estich tan amolinada que no sé lo que 'm passa.

—Qué teniu. ¿Que no esta bo lo Sadurní, ó los bordegassos, ó la Layons.

—Res d' aixó, Llucia, digué la Margarida ab pesar y vergonyosa y casi be plorant. Mes los indiots y tota la viram m' han agafat com una pestilencia que crech se 'm morirán tots. Y esplicá á la vehina lo desastre que li succehí.

—Margarida, vos teniu nna persona que vos vol mal, digué la pàgesa.

—Pot ser que si, Llucia, contestá la Margarida. La Paula del Pelát es també masovera del amo y tot son soplomerias que si fem, que si no fem, y ho sé del cert, sé que 'm te malicia porque, gracias á Deu, nos sabem entendre. Tal volta ella m' bagi donat alguna cosa als indiots.

—¡Ay Margarida! vos no podeu pensar lo que saben certa gent, digué la Llucia ab to de compassió. A mi se 'm va morir lo porch, parlant ab perdó, y crech que me 'l van mal mirar, y si jo sabés qui va ser, podeu contar que faria una desgracia y no 's burlarian de mi.

—Donchs, Llucia, vos parreu molt be y es la Paula que m' ha mal mirat los indiots, y si al arribar á casa ne trobo un altre de mort, podeu contar que me 'n vaig á cal Pelat y á la Paula no li deixare pell al darrera. No 's burlará de mi, com hi ha Deu.

Las duas donas arribaren á Vilafranca y venguéren la viram. La Llucia se quedá á veure á una germana seva y la Margarida ansiosa torná sola á la Masoveria.

Al arribar á casa, dos indiots més morts.

La bona dona perdé 'l cervell, y deixant lo cistell y 'ls diners corregué cap á ca 'l Pelat.

Lo primer que se li presentá, fou la Paula, sa mortal enemiga, que estava á la porta menjant pá y arengada.

—Per que 'm mateu los indiots, cridá la muller del Sadurní.

—Que habeu carregat, respongué ab mals modos la Paula fent lo porró ab la ma dreta.

—A qui dieu borratxa?

—A vos.

—Torneuho á dir y vos desfaré á bofetadas aqueixa mala fesomia.

—¡La diosa Venus! ¿Vos me desfareu á bofetadas la fesomia. La mare que me 'n donava de tant en tant se va morir y may mes ningú ha gosat á donarmen cap. Ho enteneu?

—Donchs no ho direu aixís una altre vegada. Y la Margarida, abrahonantse ab la Paula, la bofetejá.

L' altre no estigué quieta y las duas donas s' agafaren, y sino son los homens que batian á la era y s' hi posaren, se desgracian.

Sortiren totas escabelladas y esgarrapadas.

—Vos donaré una tunda que se 'n parlará, cridá la Margarida.

—Y jo vos faré anar per justicia que vos costará car, digué cridant la Paula y tornantsen cap als homens que las habian despartidas, digué: Vosaltres fereu de testimonis com jo m' estava quieta á casa y aqueixa dona m' ha vingut á insultar y m' ha pegat primer. Vos costará car, Margarida, vos costará car.

—Veurem respongué ella; jo també aniré per justicia y llavors tot surtirá.

La Margarida acalorada y esgarrapada arribá á casa seva. Se compongué lo millor posible y veyent que los abeuredors de la viram estavan mitx buits los rentá y 'ls hi mudá l' aigua, quan vegé que la nena petita, la Colometa, aquí caus, aquí t' aixecas, portant en una de sas mans una mitja carbassa vinera plena de sal que tenia del saler y prenent ab la altre má grapats de sal, los tiraba als abeuredors.

—¿Que fa aquesta mossà? cridá espervorada la Margarida, que 'm vols matar la viram?

—En Xarrapeta respongué la nena, parlant palpissot, dona mam á las titas posanthi sal.

—¿En Xarrapeta hi posa sal, preguntá sa mare?

—Si, si, digué la Colometa; en Xarrapeta posa sal al mam de las titas.

Una llum baixá al enteniment de la Margarida, y vegé clar l' enbruixament dels indiots.

Res mes dolent que l' aigua salada per los aus de corral que es per ellas una veritable matzina, y com á més delicats, los indiots foren los primers que moriren.

La Margarida recordá que en Xarrapeta en lloch de llsensar la vi-ram morta se la menjava ab gust y 'l poca-vergonya del baylet la matava á gratscient per atiparse de carn de ploma.

Quant lo Sadurní arribá á casa se quedá parat al veure á sa muller ab la cara com un Sant Ecce-Homo, y preguntantli lo motiu la dona cantá de plá.

Lo Sadurní era un home molt callat que obrava molt y parlava poch. Aixís es que cridá á en Xarrapeta y agasantlo pel coll li doná una pallissa que 'l baldá y ab una puntada de peu l' engegá fora de casa ab un mal terme.

A la tarde comparegué lo sereno del Poble portant una citació de la Paula del Pelat contra la Margarida devant del Jutje de pau.

Encaradas las duas donas, lo que 's digueren no es per escrit.

Lo jutje maná á la Margarida, salvo lo parer de la part agraviada, que dongués deu duros á la Paula per lo insult que li feu en sa casa y ab manament de callar y no tractarla may més de bruixa.

La Margarida se conformá de malagana y l' endemá lo Sadurní entregá al Senyor Jutje los deu duros.

Al arribar á casa lo Sadurní cridá á la seva dona y agasant una vara de freixa li digué: Si un altra vegada 't deixas carregar de cap per alguna comare sobres embruixats y mal mirats, á tu y á ella vos trencaré aquesta vara per las costellas, puig tot aixó dels indiots no era més que un bordegás lladre que volgué fer Pascua avans de Nadal y no dich més.

La Margarida baixá 'l cap porque tenia culpa, mes tingué ab tot tal quimera á la Paula que no li perdonará ni á l' hora de la mort, y sempre mentres mon siga mon se recordarà de las esgarrapadas rebudas y dels deu duros que tingué de pagar per l' agravi.

FRANCISCO DE PAULA CAPELLA.

MALLORCA

PREMI D' UNA MEDALLA DE PLATA EN UN CERTÀMEN

CELEBRAT Á PALMA.

—A Mallorca! tant bon dia! á Mallorca!

(CRÓN. DE MARSILI.)

Bé apars, gentil Mallorca, del roig confi en la ratlla,
per entremitj de boyras, del jorn al clarejar,
com en la humida arena llevantne la ampla espatlla
cobert de pols olimpica, lo gladiador del mar.

O á la claror sinistre de tempestat irada
la vagabunda proa de misteriosa nau,
del monstre de las aguas la inmensa carcanada,
del conturbat abisme l' encimerat palau.

Bé apars al qui t' esguarda ferintne ab la memoria
la porta embarrerada de ton sombrós antany,
per sons esgarrifosos que 'l bronze de ta historia
al firmament aixequa com lo fatich d' un plany.

Desperta aqueixas veus d' antiga recordansa
que enlayrejadas braman com vol de papallons,

al colp de las onadas, dels vents ab la frisança
ó al ansia perfidiosa de mos bruyents bordons.

¿Ahont son, ahont son, qué aguaytan per colls y per boscatges,
al peu de tas palmeras ó al cim de tos clapers,
los braus fills de tas serras, lo front cenyit d' oratges,
los companyons d' Annibal, tos destres mandroners?

Aquells que, nua testa, pit nu, dels boschs eixian
com romp lo negre núvol la claretat del llamp,
y entre las dents lo llábi, de fort se rebatian
pels ayres espenyentue terrible pedregám.

Passá per tu, Mallorca, la colossal nissaga
com broma viatjera que escampa 'l ventijol;
ja 'l llum sagrat del druida no llú en la umbrosa ubaga;
sagnanta petja tincta per tot arreu ton sol.

Ah Déu! bé prou que 'l veig sobre ta platja astruga,
la mort y espant portantue son bras armipotent,
l' inmens orgull del poble que de sa má feixuga
tots dos talls de son ferro clavá en ton pit valent.

Y 'ls fills del Nort t' empremtan llur fera vergassada
quant va arreu flagellantne per tot la ira de Deu,
y 'ls del desert t' afogan ab sa xardó infernada
llensats del fons del Sahara fins oltra 'l Pirineu.

Oh! esborráumen l' esment, onadas falagueras
que en la menuda arena d' alts fats murmullejau,
digaume que no 'l reten cadenas presoneras
al poble que naix lliure per més que 's veja esclau.

Digau que encara á voltas per gorchs y margenadas
dels héroes baleárichs la sombra 's veu vagá,
que encara apar que 's sente 'l ressó de llurs petjadas
desde 'ls altars del druida fins als pregons d' Artá.

Dígam, ma dolça aymia, la huri dels Beny-Ganyas,
que á en Jacme endevinares, y alsant lo front joliu

ab germanívol senya, del cim de tas montanyas
als catalans digueres: —Veniu, companys, veniu. —

¡Gualá! 'l Conquistador ja compta sas galeras,
ja, ensinistrat son poltro, ceneix lo dur capmall,
ja trau sa forta espasa davant de sas senyeras
y signa 'l mar á un poble de mant ardent vassall.

¡Via sus! ¡proa á Mallorca! Y ay de ton xech, sultana!
braydant la aljuba esquinsa, destrena ton cabell!
davant de la tempesta ve l' áliga altossana!
vent provensal t' enjega l' esbufegant quadrell!

Retruny al pes la terra de tanta d' armadura,
baumas y afraus aixordan los bramadors ahuchs.
¡Santa María! En Jacme. ¡Malhaja qui 'l detura!
lo que 'ls enginys no esberlan ho enfonzan los trabuchs!

¡Ah! ¡cóm llavors, Mallorca, l' esguart en dalt llevares
veyent lluny de ta riba los sarrabins fugir
y en catalana parla xamosa t' afanyares
lo cel, lo mar, la terra, ton fat á benehir!

¡Bé al cenyirte de reyna la esparpellant corona
ton sol enjoyellares de temples y palaus!
¡Bé, com cavall de guerra sa espatlla ajupint, la ona
portá de gesta en gesta tas victoriosas naus!

Y al bruyt de tants esplets alsant la antiga llosa
pau te doná en sa tomba ton gegantesch passat
mentres ta sombra inmensa per l' aigua procel-losa
lo róssech passejava d' altiva majestat.

Mes ara ¿qué s' es feta, Mallorca, ta grandesa?
¿ahont són tas fortas naus, tas armas, tos pendons?
¿quí ta corona, oh reyna del mar, qui te l' ha presa
ó ha trossejat un á un tots sos niellats murons?

¿Sauch de germans es esta que ton rogench sol tincta,
Mallorca malastruga, barat d' un bes d' amor?

¿ó es la que una real sombra, la nit, de ferro cincta,
penosa ve á plorarne pels camps de Lluchmajor?

¡Ah! dorm en pau, gran rey! en pau dormiu, Moncadas!
y tú, brau' servidor del mallorqui casal,
que en ton mantell de guerra, pel mitj de las onadas
l' anyell al llop duguéres, en Montaner lo lleal.

Dormiu! Veu de justicia y càstich n' es vinguda
Ni realme de Mallorca, ni realme d' Aragó!
La cobejanta enveja per terra jau retuda!
Sols queda al cel signantne la creu del Redemptó!

ADOLF BLANCH.

EL RAIG DE SOL

Al Bon-Jesuset petit,
petit que no caminava,
la Verge li daba 'l pít
y mig riguent se 'l mirava.
Y un àngel tocava
daurat guitarró,
y dolça cantava
dolceta cançó.

Damunt la falda 'l tenia
y mentres ulls cluchs mamava
una mà al cap li tenia
y ab sos dits el pentin va.
Y un àngel tocava
daurat guitarró,
y dolça cantava
dolceta cançó.

El Pare Etern Creadó',
desde 'l cel los contemplava,
dementres pel finestró
de la cambra 'l sol entrava.

Y un àngel tocava
daurat guitarró,
y dolça cantava
dolceta cançó.

Damunt aquell raig de sol
la Verge á son fill posava
y 'l Bon-Jesuset tot sol
damunt el raig s' aguàntava.
Y un àngel tocava
daurat guitarró,
y dolça cantava
dolceta cançó

La Verge á son fill mirant
en terra s' agenollava,
y 'l Bon-Jesús devallant
á sa falda se 'n tornava.
Y un àngel tocava
daurat guitarró,
y dolça cantava
dolceta cançó.

Com qui estreny un rich tresor,
la Mare al Fill abressava...
y rich mantell de llum d' or
á Mare y Fill abrigava.
Y un àngel tocava
daurat guitarró,
y dolça cantava
dolceta cançó.

RAMÓN PICÓ Y CAMPAMAR

LA FILLA DEL REY

Tancada al Harem del Moro
s' está la Filla del Rey:
presonera li ha portada
l' arraix de més pit que té.

Ploriquejant en finestra
lo seu Senyor ja la veu...
¡qué tremolosa que 'l mira
la pobre Filla del Rey!

Lo Moro res vol per forsa:
la Cristiana té 'l cor ferm;
mes en hora malastruga
com dona qu' era caygué

Un dia, de matinada,
l' esclau al Senyor traheix,
y fugint de Moreria
va pel mar un bastiment...

La Cristiana fô' á sa terra
y Regne y espós tingué;
mes lo goig y l' alegria
no tornaren al cor seu.

F. BARTRINA

SANTA EULARIA

Era hermosa com un sol,
catorse anys no mes tenia,
y en son cor de flonja neu
hi esclatava un foch sens mida.

No podentlo contenir,
en mil flames lo vertia;
cada espurna abranda un cor
ab la llum d' eterna vida.

Ab les flames de tants cors,
un sol d' amor encenia;
ab l' ardencia d' aqueix sol,
Barcelona s' il·lumina.

Dacia que 'l vol apagar,
sos edictes ne publica,
que ordenan cremar incens
devant los deus que ell cultiva.

¡Cristians que los sentiu
no hi aneu pas desseguida,
que una verge del Senyor
vol esbrossar vostra vía.

Quan Daciá l' ha vista entrar,
no sap si dorm, ó delira;
la pendria per son deu
si uns altres deus no tenia.

L' encenser posa en ses mans
que ab son cor cambiaria.
mes son cor y son encens
ab sos peus ella trepitja.

Son amor te un altre amor,
Senyor dels reys que dominan;
lo seu cor es l' encenser
ab què á glops l' amor li envia.

Quan Daciá sent lo nom d' Ell,
convertex l' amor en ira:
si ella adora á Jesucrist,
com son Deu penjada sia.

Una creu li fa aixecar,
'hont ab goig ella 's reclina;
que es la creu trono d' amor
'hont Jesus també moria.

Si la creu li dona goig,
los torments fan sa delicia,
que allà al Cel veu son amor
que una palma li teixia,
una palma, y un mantell
de la randa mes pulida.

L' ha brodat ab flochs de neu
la mes blanca que tenia,
y ab ell ha cubert son cos
com sa perla la petxina.

Si li agrada lo mantell
mes la palma que n' ovira,
la durá en lo Paradís
com lo ceptre una regina.

Per haverla mes aviat
son amor li multiplica,
y ab l' amor de Jesucrist
lo d' Eularia 's confonia.

ANGEL GARRIGA Y BOIXADER.

TRAVALLS LLEGITS EN LA SESSIÓ NECROLÒGICA

DEDICADA PER LA

LLIGA DE CATALUNYA

À LA MEMORIA DEL MESTRE EN GAY SABER

FRANCESCH PELAY BRIZ

(15 de Desembre de 1889.)

DISCURS DEL PRESIDENT D. ANGEL GUIMERÀ

SENYORS:

os venen sent, desde fá alguns sigles, los poders que esgrimeixen sas armas contra la nostra idolatrada Catalunya: l' un lo govern foraster á la Terra; l' altre la mort.

Lo primer li ha anat arrebatant á la pàtria tot lo que, constituhint la vida de son cos y de son esperit, li donava forsa y altesa: sas corts, sos municipis, sas lleys, sa llengua... Lo segon, en moments crítics pera Catalunya, quan s' ha trobat al cayre del abisme, ha fet devallar la balansa en profit del contrari, deixant caure en un de sos plats la feixuga dalla. Sense la mort del fill de 'n Ferrán lo Católich y de la reyna Germana no hauria sigut posible argollar als Estats castellans los Estats aragonesos. Si Claris no hagués finat, llavors que ab sa paraula ardenta avivava 'l foch del patriotisme en lo

LA RENAIXENSA.—Any XX.

cor dels catalans, qui sab si las fitas partioneras del regne, que 's troban ara entre Catalunya y Fransa, s' aixecarian ben calçadas y fondas á las voras del Ebro.

Hi ha hagut moments, senyors, en que aquestos dos poders que tant mal han fet á Catalunya, units per la grapa de Satanás, que per la má de Deu no podia ésser, s' han posat al servey de la sopèrvia y de la enveja y de totas las altrás vils passions que las acompanyan, fent baixar al sepulcre als homes més volguts de la terra catalana, 'ls que eran la seva esperança y en los que 's personificava la independència y la dignitat de la pàtria: en Jaume d' Urgell, en Carles de Viana y cent d' altres.

Contra 'ls mals governants, contra l' envejós y encegat despotisme, un dia darrera l' altre dia, un sigle darrera l' altre sigle, nostres passats bregaren; ab las armas, quan las cadenas los hi deixavan lliure 'l bras pera arribar á despenjarlas, y quan no, esperant l' hora de tornarhi, comptantse y recomptantse, y enardintse ab sas prédicas; que si acabavan en cent combats la sanch de las venas, may acabavan la energía del esperit, la fé en los principis y la esperança en la completa victoria de la causa.

Contra la mort, las armas del combat no hi valian, y nostres passats, quan era tot un Deu qui la enviava sobre algun de sos fills predilectes, abaixavan lo cap, endolavan lo cor y las vestiduras y cubrian de llores y de palmas las despullas y la memoria dels venerables patricis.

Nosaltres, senyors, en mitj de la corrupció espantosa de la nostra época, nos hem acullit en la nau esbalandrada dels antichs catalans, y en mitj de las tempestats que aixecan las malas passions treballém sens descansar ni un punt, á dintre d' ella aminvanthi l' aygua. La seva causa es la nostra causa; per las mars que élls navegavan hi naveguéu nosaltres; hem recullit sos juraments y sas imprecacions y en l' apartat horisont hi veyém lo port d' ahont ells sortiren y ahont nosaltres hi farém entrada. Que á la fi, senyors, som ells mateixos; com son també ells mateixos los enemichs presents de Catalunya, servintse en sas disposicions funestas de la mateixa ploma, sucada en lo mateix fel y moguda per la mateixa má d' un Olivares.

Y si lluytém avuy ab igual voluntat que nostres avis, com élls també acatém las disposicions divinas abaixant lo front y plorant als nostres més volguts patricis, arrebatats per la mort quan més falta fan á la terra. Per aixó avuy, la *Lliga de Catalunya*, portant endolat lo cor dels seus sócis, rendeix ab aquest acte solemne son tribut de res-

pecte y de veneració á un dels més preclars descendents de nostres grans homes; á un dels tany's més sencers y de més bona sava d' aquest roure d' arrels fondíssimas y d' ampla capsalada que 's diu Catalunya; á en Francesch Pelay Briz, l' infatigable propagandista de la nostra anyorada autonomia, al home d' ànima honrada y de voluntat índomable, cual nom viurá sobre la terra tant com hi visca la nostra llengua y pera qui son avuy, senyors, tots los nostres llorers y las nostras palmas.

Més no seré jo qui vos fassi coneixer totas las virtuts y totas las bellesas que atesorava 'l cor del gran patrici y del gran poeta. Missió es aquesta digne dels estudis y del talent de nostre ilustrat company lo senyor Riera y Bertran, y éll millor que no pas jo vos farà apreciar en tota sa válua la seva gran figura y fins á quin punt es dolorosa la seva pérdua pera 'l nostre país; sobre tot, senyors, en lo present, en que dias de prova s' acostan pera la pàtria, cansada de sufrir lo pes humillant de tantas injusticias, calguentli més que may lo consell, l' entusiasme y la cooperació de tots los seus fills honrats, pera redimirse y recobrar la llibertat perduda.

Jo sols vos diré, senyors, que ja que no en los seus consells, ni en lo seu entusiasme, puig may mes los rebrém de sos llabis, nos inspirém sempre en lo seu exemple, no tranzigint may, com éll no hi va tranzigir, ab los enemichs de Catalunya: que val més, molt més finar com en Francesch Pelay Briz sense condecoracions ni graus comprats á preu tristíssim, sense haverse assentat may ni en lo lloch mes humil dels nostres municipis, éll que alenava per la honra de la patria y se la estimava com la seva propia honra, que no pas haver mort en vida pera 'l seu país, obrant com alguns que varen fer sas primeras armas en lo camp del catatanisme y cansats potser d' esperar s' han acullit sota la bandera pidolayre dels partits politichs.

Y no perdém senyors lo coratje per los que s' allunyaren en vida, ni per los que la mort nos arrebatá, aquestos germans benvolguts de la nostra ànima que 'ns deixaren pronunciant lo nom de la terra estimada, havent portat, en son pas per la vida, qui son pesant carréu, qui son granet de sorra al lloch hont s' ha de bastir un dia 'l palau en que s' hostatji la nova Catalunya, y entre 'ls qui s' hi troba aquell sencer catala que com nou Fivaller alsá la veu davant d' un rey reclamant per nostres agravis; aquell Marian Maspons baixat á la fossa cubert ab la nostra bandera, la que, no podentse avuy desplegar als petons de la llibertat, s' aconsola abessantse com mare a las despullas de sos fills amantíssims.

Senyors, ab tot y aquestos desprendiments dolorosos lo renaixement de la patria fa camí cada dia ab mes forsa. En las masías, en los pobles y ciutats s' obra pas la idea per sobre 'ls enderrochs dels partits politichs. Es la tofa de neu que s' ha format al cim y va cayent y engroixintse per la vertent de la montanya: deixemla que rodoli que res la aturarà en sa embranzida. Allá hont la mort ó la ambició mesquina abati un soldat. Posemhi un altre. Vetllém, travallem: pero esperém. No siguém impacients, que la impaciencia mata en flor las millors causas. Posém arrels en la terra; es lo que 'ns toca; ja vindrá la brancada.

Aprenquém, senyors, 'en l' héroe d' una de las poesias més hermosas del benvolgut patrici que avuy ensalsa la *Lliga de Catalunya* y que aviat sentiréu. Fem com lo lleal foner del Rey en Pere 'l Católich.

Nosaltres, los catalanistas, com éll després de la desfeta, hem recu-
 culit la pedra tacada ab la sanch de nostre rey, qu' es la patria. Donchs be, tresquém com aquest foner de nit y día, ensinistremnos á tirar dret; guaytém com éll ab ulls tranquils als nostres enemichs; y quan sian á tret segur, llavors llensém la pedra contra la vibra, contra 'l cap de Monfort.

HE DIT.

MEMORIA BIOGRÁFICH-CRÍTICA

LLEGIDA PER D. JOAQUIM RIERA Y BERTRAN

' amor exigeix sovint renovar dolors. Cal invocar frequentment datas tristes pera demostrar cóm de debó estimem y més de debó aghim. Los días van engolintse recorts de nostras tristesas y de nostras gaubansas, que també en tristesas se 'ns tornan quan las assecan los anys.

Tinguém virilitat, tinguéu decisió per' afrontar la Mort y tráureli de las urpas,—valdament no sia sinó per instants,—los sérs á qui debem estimació y gratitut. Visquéu, senyors, visquéu dels morts illustres de Catalunya, que viure, aixís ennobleix y conforta l' ànima alentantla pe 'ls camins de la Virtut immortal.

D' entre aqueixos morts anyorats; d' entre aqueixos precursors nostres (companys alguns als qui donavam la dreta) ¿quí no retraurá, ab llágrimas al cor, al valent catalá y Mestre en Gay Saber En Francesch Pelay Briz? ¿Quí no experimenta, al evocar son nom, aquellas esgarrifansas de dol que promou y encomana 'l veure buyt, fredament buyt, vora la encesa llar, lo setí qu' habitualment ocupava l' ausent etern? Y aquí, confessantnos en familia, ¿quí no 's sent més catalá recordant á 'n Pelay Briz? ¿A qui no li sabrá molt greu de no serne tant com ell?

Espliquémnosho.

Duas generacions ó duas agrupacions havían precedit á la que, fa una vintena d' anys, motivá la fundació de la «Jove Catalunya»: societat que cito perque en ella hi veig la albada del tercer día nostre.

La primera generació,—á pesar de certas audacias de llenguatje y de singulars atreviments massa radicals, com també massa trencadissos,—era generalment una agrupació de molta prudencia. No la n' acuso, sinó tot lo contrari. Havía degut lluytar massa contra imposicions

arreladas de lo llavors constituhit,—que semblava tenir incontrastable persistència,—y bátres contra 'l ridícul que fustigava de mala manera sas aspiracions, pera exposar la victoria dels seus principis á insensatas impaciencias; era precis que 'l temps ajudés á aterrar aquellas imposicions y á burlar aquell ridícul. Sa conducta devia esser de noble atracció. Un cop ben afermadas las primeras conquistas y ben assegurats los fonaments, no perillaría la fabrica.

Aixó succehí.

Poesías de bona mena, escampadas en publicacions periódicas y molts d' ellas reunidas després en aplech gentil,—qual cinquantenari celebrá la «Lliga de Catalunya» en inoblidable festa—; coexistencia d' aquell moviment literari á l' altra banda de Pirineu; espigoleig, per mestres de mestres, en lo camp, malaguanyat fins alashoras, de la Poesia popular; volums de «Trovadors nous» y de «Trovadors moderns» que, com avans lo «Gayter del Llobregat», responían á la tendra y enérgica y solemne crida de n' Aribau; una «Historia de Catalunya» d' ardentosa propaganda coronant la publicació de monografias regionalistas que havían anat despertant á tants cors ensopits; y, com apoteóssis de tot aqueix bé de Deu, la restauració dels Jochs Florals: ¿qué més podia demanárseli á la primera generació de nostre magnífich Renaixement? Morts, ó vius encara,—per fortuna y honra nostra,—los qui aplegáren tants cabals, retornant á la pobra Mare arraulida y decadenta; los qui, sentintse agraviats y ardorosos en ella y per ella, pujáren á un y altre Montserrat de la terra é hi feren voleyar lo penó de las quatre barras de sanch, passejantlo després d' un afrau al altre y clamant ¡vergonya pera 'ls detractors de nostre idioma y de nostres costums y de nostra historia pátria!; los qui tot aixó feren y tot aixó conseguiren, dignes y ben dignes son de que no 'ls hi acumulem acusacions que ni la més generosa voluntat excusaría; dignes son y ben dignes de que 'ls hi renovellem entussiasta aclamació perquè d' ells provenim y en la doctrina per ells rescabalada inspirem los més moderns ideals de santa vindicació.

Els foren los apóstols y 'ls evangelistas; ells los qui, obrint los ulls de la gent, signáren los excessos y disbauxas de la tiranía, més ó menos mistificada, contra las miserables regions; ells los qui dictáren los primers mots de la nova vida y obriren pas als contemporanis pera rescatar drets, enllassar voluntats, promoure escalfadas corrents de simpatia entre pobles germans per igualtat d' origen, germans per igualtat d' interessos de tota llei y, sobre tot, germans per igualtat d' afronts inmerescuts. Ells adoctrináren y connguéreren nó sòls á

las familias poch ó molt ilustradas de Catalunya, sinó á bona part del poble catalá: d' aqueix poble á qui naturalment repugnan las utopias socialistas dels de baix, però més encara las utopias, per un igual socialistas, y molt més cinicas, dels qui, diguentse representants seus, competeixen á qui treurá més partit de la túnica que se li jugan als daus.

La segona generació no havia d' ésser inconsecuent.

Devia tendir á que no 's malbaratessen los generosos esforços de la anterior; devia procurar que la rebrotada del sant arbre de la Pátria no 's perdés per vagancia ó per incuria, que llavors haurian ja sigut fins criminals; devia,—cumplint lley de progrés dimanada dels mateixos elements reviscolats,—avansar en la propaganda, nodrir-la y exténdrela, estimular nous elements y assegurar, ab l' éxit de las jornadas cumplertas, lo de las jornadas á venir.

No era possible 'l dupte perque no era gens incerta la tasca. Si no s' oferia ben precís y ben puntualisat un programa, ja estava aquést latent en tots los cors, y bé 's podia treballar de valent en lo fértil camp del Art venturosament renascut.

Y apareix en la segona generació dels que volen á Catalunya en la integritat de sas dots naturals y legals, la activitat apassionada, fervent, incontrastable de 'n Francesch Pelay Briz que sintetisa aquella agrupació y li dona vigorós impuls.

Enamorat de sa Pátria ab aquella vehemencia de fill que 's daleix per' enaltirla, abandona la carrera de Lleys, á punt de concloure-la, y desvia sas primeras aficions á las Lletres castellanas sensa que l' induheixi á ferho cap maltracte d' ellas (que mal podían maltractar á qui, sólidament instruit, las havia servidas com un home) y 's llença ab ardor que creix al explayarse, com creixen ab lo vent las grossas flamaradas, á tota sort de producció que condensi las aspiracions que bategan per l' ayre de nostras encontradas, com hi bategan los clams de sometent quan la lladregada 'n fa presa.

¿Los infants de Catalunya han menester que, desde sos primers passos pe 'l mon vajan ensinestrats ab amor á la nadiua parla pera que s' avesin á estimar dreturerament á pare y mare, y cregan en un Deu justicier, y 's daleixin per la Virtut, y no caigan en negrors d' escepticisme?—Heus aquí 'l *Llibre dels Àngels*: toya de puras y regaladas

poncellas que, nodridas ab sava del terror, miran embadalidas al Cel suspirant d'amor y de ventura.

Aqueixos infants demà serán noys; lo candor no n'haurá pres comiat encara; encara 'l temporal de las passions no haurá esvalotat llur esperit; encara la consoladora fe dels primers anys manté aquellas ànimas com en frescal regadiu qu'assegura un fructificar xamós... Per' ellas escriurá 'n Briz son *Llibre dels Noys*, guiantlas ab consells de tendra sabiesa y completant aixís la obra comensada en l'altre *Llibre*.

La Musa de nostre poble, sòls en part vindicada públicament, ha d'eixir de vilipendi. ¿Qui no 's frisa per' alcanzarho, coneguentsen mostras tan bellas, ni qui, desconeixedor d'ellas, no ansia festejarla? ¿Per qué, per qué ha de continuar redubida á la vil condició de Venta-fochs la que mereix esser declarada «Princesa de nostres sentits»? ¿Per qué no ha d'esser duta en palmas pera protestar contra tantas y tan escandalosas fanfarrias de quincalleria vingudas d'enllá del Ebro que fomentan un gust rebregat y fan prevaldre tanta decadencia?... Una Renaixensa com la catalana ha menester provar y evidenciar que té rahó, plenitut de rahó.

No, no es solzament agricultor, industrial, productor de materia 'l poble de Catalunya: també es artista, pesi á germanastres y detractors de mala sanch.

La activitat catalana, que se 'ns retrau com una honra pera regatejárnosen moltras, es activitat que conta ab llegendas y cants populars y adagis y modismes que revela fantasía creadora y tot sovint admirable per sa altesa, valdament no enlluherni ab resplandors no sempre de sol, moltras vegadas de fosforecencies, de paissos més meridionals.

Ja podem proclamarho en alta veu. Los cinch volums de *Cançons de la Terra*, espigoladas per En Pelay Briz y completadas ab munió d'*Endevinallas populars*, també recullidas per ell, ne son brillant execucoria. Benehim al heralt de nostra gallarda Musa popular, mentre arribi 'l dia,—que bé massa fa esperar-se—de més solemne vindicació.

Al esperit regionalista no li basta 'l llibre que tranzitoriament lo serveix y l'estimula: necessita la publicació que periòdicament li recordi drets y devers.—Heus aquí la notable Revista catalana *Lo Gay Saber*, fundada en 1868 y dirigida en sas duas épocas (1868-69 y 1878-82) per En Pelay Briz, fundador y col·leccionador avans del malaguanyat *Calendari catalá* hont, en brillejant constelació, hi apareguéren, durant divuit anys, (de 1865 á 1882,) noms d'eminents poetes y prosistas de la antiga Corona Aragonesa.

Persistint en los fraternals propòsits que l'havian impulsat á tra-

duhir ab pacient respecte la *Mireya*, en rimas ajustadas al original, (propòsits als quals responen també 'ls *Ecos catalans*, los d' *Espronceda* y las versions de 'n Trueba, reunidas baix lo titol genèrich de *Lo Llibre dels Cants*) fa amables, en una y altra publicació, 'ls noms de 'n Roumanille, de 'n Aubanel, de 'n Roumieux y d' altres escriptors granats de la Provensa, com avans havia fet célebre á Catalunya 'l nom de 'n Mistral. Més tart ne dona á conèixer la traducció del *Calendau* feta per qui era llavors incansable deixeble y amich, En Joseph Roca y Roca, substituhit més tart y ab intimitat major, per altre company nostre, digne d' esser mencionat avuy: n' Antoni Careta y Vidal,

¡Ah. senyors! M' enterneix, com deu eternir á molts de vosaltres, recordar las épocas del *Gay Saber* y del *Calendari català* porque 'm retrau la mellor de ma existencia: aquella en que las il·lusions no ho semblan perque 'ls desenganys no fan por.

Tornanthi: ¡si 'n llevarán de saborós fruyt una y altra publicació! ¡Pera quants fills de la Terra, ó connaturalisats en ella serán potenta revelació! ¡Y quina munió d' armas de bon tremp apariarán pera la generació que va formantse!

Si: recordo aquella época ab goig relligiós. Tots los joves que 'ns haviam sentit reclamats per la bella propaganda y afanyosos de servir-la, segons nostras forsas, acudiam al malhaurat Mestre qui, ja alas-horas amenassat per la dolencia que 'l portá al sepulcre, nos rebia ab brassos oberts y, ab lo foch de sas honradas conviccions, nos enardia l' ánima estampanthi un sagell que res del mon nos ha esborrat ni 'ns esborrará jamay.

De la abundó del seu cor enrahonava sa boca, y no eran sòls elocuent las paraulas.—Guspirejávanti 'ls negres ulls, y un tremoleig de tots los muscles, que li ocasionava 'l dalirse per trobar expressió gráfica dels conceptes,—may tan enérgica y contundenta com ell la hauria volguda,—s' imposava á tots nosaltres. La mateixa esqualidesa del rostre, que feya més proeminentes los pómul y més accentuats tots los relleus de la cara, infundia al inspirat propagandista quelcom de solemnia, d' extraordinari, d' imponent. La mateixa demacració ajudava á veure en aquell català de cor imatge adolorida, personificació viventa de las injusticias que consumían nostra Patria y que li arrencavan á n' ell gemechs y protestas sens fi. ¡Quina fermesa de conviccions y quina sinceritat tan comunicativa!...

Se l' ha tildat d' intranzigent y d' exclusivista. ¿Cóm no serho qui estava tan convensut? ¿Ni cóm férlin un cárrech, si 's considera que aquella intranzigencia de principis anava contra sí propi, tant pera

satisfes vanitat personal, com aspiracions adinerables?... Convé, certament, que 'l regionalisme sia atractivol; convé que, per amor de radicalismes massa crusos, no allunyi ni esgarrie elements afins; convé y molt ferlo simpátich à tota persona honrada; mes... diguéume: si 'l regionalisme radical fos productiu pera la vanitat ó 'l negoci, ó las duas cosas al plegat, ¿no 'us sembla que creixeria aviat y que 's multiplicaria d' una manera assombrosa 'l número dels regionalistas nó ja radicals, sinó ultra-radicals y tot? ¡Y qué bé s' hi trovarían molts dins d' una intransigencia tant més sistemática quanta major durada assegurés al lucro ó al orgull!

Altrement, ja ho hem dit avans d' ara recordant al anyorat Mes-tre: " tranzigir no vol dir sempre atraure: vol dir sovint escassa fe en lo mateix que 's propaga. Esser intransigent podrá no convenir, però sol honrar al individuó ó á la col·lectivitat en qual pró no 's tranzigeix. Intransigencia y rectitut son molt sovint la mateixa cosa dita per' ofendre ó dita per' alabar. Lo patriotisme de 'n Briz podia esser extremós, y ho era realment en ocasions porque contraproduhia; mes aquella exageració séva era filla d' un caràcter, y 'ls caràcters abundan tan poch, que arrivava á ferse simpática, com se feyan perdonables certas prevencions sevas suggeridas per son fatal retrahiment.

No l' acusém, donchs, gayre per sa intransigencia, senyors: no fos cas que 'n resultessem acusats nosaltres, y... continuém referint las mostrás de sa fecundissima activitat.

*
* *

Afanyós de donar crit al Renaixement de Catalunya, inventariant y estotjant joyas literarias de la antigua Nacionalitat, reimprimeix *Obras d' Ausias March*, *Lo Llibre de les Dones é dels Concells*, de mossen Jaume Roig, *Lo Llibre dels Poetas* (Cançoners dels segles XII al XVIII) y 'l *Jardinet d' Orats*: quatre volums de ben variada poesia: egregia la del primer; típica y saviament cómica la del segon; amena y curiosa á tot serho la dels dos restants. Si la Bibliografia li 'n sent forsa grat, també n' está d' enhorabona la afició purament literaria. No son aqueixos exemplars medallas valiosas sòls per llur antiguitat ó raresa: ho son també, y en gran, per llurs mérits artístichs superiors

á un gust passa-volant. Valen per lo que representan y per lo que son. Donchs farán bon costat á las *Crónicas* catalanas reestampadas y á altres clássichs volums que, glorificant á las generacions que foren, retrahuen gestas immortals de Reys y de Poble, de Guerrers y de Savis, per ensenyansa y joya de las generacions presents.

Lo zel patriótic de 'n Pelay Briz pecará alguna volta de jovenívol, de primerench. La acusació que 'n mereixi podrá mortificar un xich al bibliófil, mes honorá molt al propagandista baix un doble concepte: lo de revelar amor fervent á la Terra del seu cor, y 'l de provar semblant estimació ab sacrificis pecuniaris jamay compensats. Mes á n' ell no li recan, ni se 'n plany: s' ha trassat un camí, sab que la Patria ha de sentirsen joyosa, y aixó li basta. Es treballador d' aquells á qui sòls fatiga una cosa: 'l reposar. Es generós d' aquells á qui sòls appena una cosa: 'l no poder serho més.

Enrahoném ara del autor d' obras ben propias d' ell.

Ho tenim consignat: * En Francesch Pelay Briz, malgrat lo funest predomini de sos nervis sobre tot son organisme, era escriptor y, sobre tot, era poeta de debó. Si las desventuras de familia, encarnisantshi, l' havían delmat de mala manera, aniquilantli forsas, perturbantli energias y fentlo caure en un sistemátich retrahiment, en una especie de cenobisme,—que res tenia d' intemperant, per tant que devegadas ho semblés;— si, de molts anys ensá, semblava viure de la mateixa falta de vitalitat que l' anava consumint, es innegable que son esperit hi veyá molt, que son cor hi sentia ferm, y que, per esquerpa que li sigués en ocasions la forma ó expressió de las ideas, sempre ben d' ell, en lo fondo de las sévas obras hi havia aquella sava que no donan de sí las ánimas vulgars.

Y á seguiment de las anteriors consideracions, citava 'l qui té la honra de dirigirvos la paraula, tres poesias de diferent carácter y estil, com tantas n' hauria pogudas retraure, concebudas ab vera inspiració y agensadas ab art tan gentil com nodrit en duas abundosas fonts literarias: la poesia popular y la dels grans temps de la Corona Aragonesa.

La *Cansó de Mestre Jan*, que pertany á la primera de las gerar-

* RENAISSANCE citada.

quíes que acabo de mencionar, es model de concepció viril y honrada, de narració pintoresca y sobria, de factura enérgica y llampegant. Encadena las estrofas interés creixent, y cada una d' ellas es quadro dramátich que prepara 'l que subsegueix fins arribar á un desenllás qual exemplaritat no malmena gota l' efecte estétich, ans bé 'l completa y li dona superba brillantor. La tornada ó respòst, d' un ritme contundent, arrodoneix la impressió de la balada y la grava en la fantasia ab martelladas de gran escultor. A la *Cansó de Mestre Jan* creyem fundadament que 's deu la concepció d' un drama molt popular degut al més popular de nostres autors dramátichs.

Aixís com la precitada *Cansó* es de poderosa sava de poble,—ben empeltada en l' ànima d' un poeta vigorós, y feta á la moderna,—pot mencionarse *Lo Foner* com exemplar de clàssica «cansó de gesta»: sobria com aquélla y com ella interessant, per més que 'n sia històrich l' assumpto y á época antiga 's refereixi. Privilegi del poeta de debó, senyors: lo d' infundir vida encisadora tant á lo d' avuy com á lo d' ahir y de sempre, perque, prepotent sa imaginació y exquisida sa sensibilitat, lo mateix se las sent remogudas per un temps que per l' altre, y en tots sopta bellesas pera interessar y fer sentir á qui l' ascolta. Si lo modern se li amuestra á plena llum del mateix dia en que s' produheix, sobre lo antich hi veu batre y rebejarse una gran projecció de claretat. Es com si, post el sol y negreant la nit, lo sol repreneugués alsada pera il·luminarla ab breu però solemnia explendor.

No trascriuré fragments d' una y altra composició avans recordadas, perque mereixen que se las admiri en sa hermosa integritat, com ho serán en la sessió d' avuy, ab las superbas esparsas del *Penadiment*, qu' es la tercera de las poesías á que avans he aludit. Seria desflorar llurs bellesas 'l pretendre ara analizarlas.

Humana, fondament sentida y relligiosa, era la poesia *Penadiment* una de las que més s' estimava 'n Briz perque li havia valgut significadas y entussiasas enhorabonas, entre altrás la de nostre eximí crítich En Joseph Coll y Vehí, de grata recordació.

Tampoch me permet lo temps explayarme,—com me fora grat,—en las toyas de rimas catalanas propias, que formá 'n Briz en distintas épocas de sa existencia baix las caracteristicas denominacions de *Lo Fill aels Héros*, *Brot d' Achs*, *Flors y Violas*, *Primaveras*, *Las Venjansas del Rey Pere*, *Alazarch*, *Las set Baladas y Llibre del cor meu*.

Cada una d' ellas y totas plegadas nos presentan y corroboran las mateixas dots qu' hem singlarment notat: forsa d' imaginació, esclat

de pensament, franca y animosa voluntat. En qualsevol dels memorats llibres, y malgrat la excessiva aspror de factura que rebaixa 'ls atractius d' algunas composicions, s' hi ratifica 'l Poeta de sempre, y s' hi aviva la estimació á la Patria que l' ha inspirat. Formas variadas, generalment *nacionals de Catalunya*, van al servey d' ideas nobles y grans: ideas que, com los arbres que contan centurias, no viuen sòls de las arrels qu' enfonzan per la terra, sinó y també de la magnífica vida del cel qual ayre respiran per damunt dels obstacles que 'ls rodejau.

La generació primera digué «Patria, Fe, Amor»: En Pelay Briz, hereu d' ella, no fa mancament á cap dels tres sagrats principis. Son per' ell com llevat del pa de casa que nodreix per un igual á vells y joves, á la gent de la familia com á la que s' hi ajunta en dias assenyalats. Ni una vacilació, ni un dupte, ni una ombra d' ingratitude en los llibres qu' hem recordats. Son fills del payral que no han criada mala sanch, y al payral enriqueixen omplintlo de goig y embaumentlo ab sanita fragancia. Bé pot lo payral obrirlosi de bat á bat la porta forana y bé 'ls hi pot donar la benvinguda, que no hi portarán, com tants altres llibres, immoralitats y trastorns degradants.

Citem ara,—pera concloure nostras apreciacions, respecte al poeta lirich,—sos dos poemas originals y de ben distinta complexió, *La Masia dels amors* y *La Orientada*: idilich lo primer y patriòtic lo segon, ab los quals no es estada prou deferent la opinió pública fins avuy, ja sia qu' un y altre atresoran qualitats excepcionals, per més qu' un y altre 's ressentin, especialment lo primer, de certa prematuritat.

Y es també que la merescuda ressonancia d' obras de nostre Renaixement, similars á ellas, evidenciant grans dots en lo poeta á qui han donada celebritat que 'ns enorgulleix, no prova pas que 'l género «poema», tractat ab la clàssica extensió d' altres temps, sia apropiat á la época moderna: época cada dia més refractaria á delectarse ab llegendas servidas á llargas tiradas de rimas y, sobre tot, de rimas homogéneas: época cada dia més exigenta de varietat y de sobrietat als poetas, més amant de la major cantitat possible de realitat y de pensament dintre la menor cantitat possible de versos y de divagació.

Los clàsichs impenitents podran döldressen y protestarne tant que vulgan, però es aixís, y 's compren que aixís sia. Lo género rigorosamente poemàtic, tractat ab geni y ab devoció, podrá admirar com ahir y com en tolas épocas, mes dificilment arrelará avuy en lo poble de Catalunya, 'l qual,—desviat y tot en sos gustos literaris per antipá-

ticas influencias de fora casa,—encara es lo poble amant per excel·lència de la veritat sens artificis retòrics, sens convencionalismes, sens enfarfechs y travas poètiques qu' esmortueixen la afició ennuvolant lo pensament.

Per ço repetim que l' èxit relativament inferior dels poemes de 'n Briz fou degut, en gran part, á oportunitat escassa del gènere y á falta de vocació del públich; però en res obsta á la exaltació del poeta líric capdalt per sa fantasia, per son nervi, per sa bona fé y per son patriotisme may abatut ni caragirat.

Tal fou En Francesch Pelay Briz com á poeta líric.

Com á poeta dramàtic, si no conseguí èxits d'aquells que fan tro en lo mon del Art, 's feu benvoler per las mateixas qualitats y tendències de rassa que acabem de celebrarli.

Bach de Roda, La Creu de plata, Miquel Rius, Las malas llengas, La fals ó Lo Cap de colla (en col·laboració aquèsta ab En Frederich Soler, encarregat, altrement, de col·laborar en dos dramas pòstums de 'n Briz, *L' agulla y Lo Comte Floris*,) si no elevan considerablement la figura literaria del anyorat Mestre en Gay Saber, hé contribuïxen á donarli major importància. Son com relleus del monument de sa gloria: la mirada 's fixa en lo proeminent y s' hi delecta, mes també 's complau en la socolada quan la decora una bella ornamentació.

Sas obras dramàtiques, en general, revelan intel·ligència clara é intenció justa, y si las hi falta lo que 'n podrian dir do de gents teatral, no hi escasseja, en cambi, artística dignitat que ni sab ni vol acomodar-se á imposicions malsanas.

Acabem de recordar al propagandista ardorós, y al poeta líric y dramàtic. Diguém, senyors, quelcom de sas obras en prosa.

Quan tot just havia comensat á fer-se dir senyora la novela catalana, gracias á n' Antoni de Bofarull y á 'n Gayetà Vidal de Valenciano;

quan encara noms ja avuy també gloriosos, que no cal pronunciar y qu' están en la conciencia de tots vosaltres, no havian enlayrat lo de la novela de la Terra, comprovant las condicions de productivitat, de fertilitat hermosa que á Catalunya existeixen pera lluhirse en un género literari 'l més apropiat á la civilisació moderna; quan eran tan poch los conreadors d' aquell, aparegué *Lo Coronel d' Anjou*: novela patriótica, ardenta de color, d' escenas en que llampuga 'l diálech y las frases més sanceras aixecan l'esperit y l' entonan infundintli sagrat anyorament de justícia.

No importa que certa aspror congénita, que certa trassa desigual, massa cantelluda en la dicció, contrarie algunas vegadas al lector, oposant dificultats á una corrent de simpatia tan aflubenta per altres essencials motius: no hi fa res, diguentho més breu, que la forma perjudique, en determinats passatjes, l' éxit del fondo: la obra resulta ben concebuda é inspirada, y triomfa. La Patria deu altra volta agra-himent al autor de *Lo Coronel d' Anjou* que li ha fet present d' altra obra d' art y de segura propaganda.

També li 'n deu, també li 'n sent grat per sos aplechs de narracions variadas: *la Panolla* y *la Roja*: llibres hont se relatan episodis y tradicions y aventuras en estil propi, animat y pintoresch. Lo tirat d' ells es popular com la costum que n' ha motivats los tituls. La diversitat de narracions no priva d' unitat á las duas coleccions perque 'ls germens no hi han acudit renyint y barallantse. En abduas los relats s' armonisan y's complementan. Si cada un d' ells viu ab vida propia, regna entre tots fraternal concordia porque los ha ajuntats talent y bondat de pare. Per ço se n' exhala delitosa flayra de boscos y conreus acoblats per voluntat del cel, benehida y secundada pe 'l treball del home. Y notéu,—seguint la comparansa, —cóm se desplega á vostres ulls lo panorama, y cóm los punts de vista conflueixen sempre envers un indret: es cap allí hont s' alsa una creu de terme á la qual regracia la ufanor de boscurias y camps y conreus de tota lley. Aquella creu, més ó menos próxima, però visible sempre, es simbol de Fe y de Patria que no oblida jamay l' hereu de la primera generació catalanista.

Repasseu son hermós discurs de President dels Jochs Florals (1875) que la malaltia, ja funesta llavoras, li privá de llegirnos. Repasseu aquells conceptes, é hi retrobaréu los sentiments de Patria y de Fé inundant y fertilisant vostre cor.

«Vos parlaré de cosas de la terra aixó sí,—diu a seguida de breu »prefaci,—perque cal dirvos ab tota franquesa que, sóls per parlarne,

»á gracienc, més que no trobés novell objecte, també vos en parlaria;
 »perque á mi 'm passa que, parlant d' ella, me gaudeixo tant y tant,
 »que may ne so deixat de ferho, com ocasió, per menuda qu' haja
 »sigut, me 'n sia estat donada. ¡Tal fa lo enamorat al parlar de sa
 »bella aymial!»

Y afegéix, més avall, després de vindicar la Catalunya antiga y la moderna, tractant de nostre idioma natural:

«Estimém de bona fe la nostra parla, no fentla servir sinó per tot
 »alló que en profit d' ella mateixa puga tenir rebeiximent; no perme-
 »tam que sia vestida ab trajo de tall ridicol, per més que fet sia de
 »bon drap; seguim las petjadas d' aquell poeta antecessor nostre en lo
 »present segle que, d' un vol y ab una sola composició, arrivá tant
 »per amunt, que cap dels que han vingut després d' ell ha lograt en-
 »cara atényel; fugim, com ell, de tot alló que 'ns divorcie del poble;
 »imitémlo en sa manera de fer y de pensar, y lograrem qu' ixcan de
 »nostras plomas travalls dignes de lloansa porque un bon model es
 »una brúxula que mena dretament al port del bon gust.»

Y acabava aixís:

«Tingam fe, y no trigarà gayre á lluhir lo sol. La aubada, enro-
 »jintse, l' assenyala ja, y, tal com en la naturalesa los cants dels au-
 »cells l' anuncian, aixis mateix anuncian la proximitat del esplendor
 »de la nostra renaixensa los cants dels nostres poetas, las superbas
 »creacions qu' arrencan als marbres los nostres esmaginayres y las
 »animadas figuras ab que immortalisan lo drap los pinzells dels nos-
 »tres pintors.

«Si: tingam confiansa y seguim nostre camí de dret á dret vers
 »allí hont lo seny y 'l cor nos menin; y, com lo riu que fa sa vía sal-
 »tant, botent y esmunyintse per entre rocas, penyas y timbas, nosal-
 »tres, arreballant tots quants perills á nostre pas s' oposin, caminém
 »á cumplir la tasca que cada poble te assenyalada aquí baix per la
 »voluntat de Deu.»

Aixis parla l' home de conviccions; aixis lo porta-estandart de la segona generació, porque creu nó ab la fe vincladissa que s' acomoda á las humanas miserias, sinó ab la fe que, promoguent bonas obras, sab de cert qu' aterrará montanyas.

No per petulancia figura com lema del símbol que adoptá pera sas obras desde 1863 «qui té esperanza lo cel alcanza.» Aquest adagi, inscrit en l'escut seu, té 'l doble significat del patriota y del creyent relligiós. Per ço apar que conserva en frescor primaveral la brotada robusta que vesteix y engarlanda sobre 'l mateix escut.

Si: qui té esperança, es á dir qui no 's dona, ni s' arrauleix de-
vant dels maltractes dels homes, dels governs, de las societats; qui
sab, ab major certitut cada día, que lo que creu l' honra; qui conta
ab una consciencia pura de vils intents; qui no ha d' ajupir lo cap de-
vant de cap dignitat ofesa, ni desviar los ulls dels de cap innocent
atropellat; qui pensa y viu aixís pot tenir esperança y véurela empen-
dre dreturera volada al cel. No l' alcansará, senyors, ab forsas físicas,
que li farán traició en boras supremas y li arrencarán malencólicas es-
parsas qu' avuy n' anem conequent; no l' alcansará potser de tots sos
contemporanis, mes l' alcansará y ben gran de sí propi en lo íntim de
la consciencia, y després, ben segur, de la posteritat y de Deu.

Y que no pequem d' optimisme al creurho ho comprova nostra
Associació ab la vetllada d' avuy.

Aquí 'ns trobem, sinó tots, bona colla dels que varem formar en la
tercera rengla del Renaixement catalá, y 'l tribut de dol que rendim
á la memoria de 'n Francesch Pelay Briz—en los tres referits conceptes
de propagandista, poeta y prosista eminent,—es tribut espontani y de
vehement estimació. D' ell hem vingut y á l' ombra de sos llorers nos
juntem, sentintnoshi dignes, agermanats y enardits.

Sas obras, qu' he anat recordant sens orde cronològich, han exercit
influencia capital en la generació á que mos antichs companys y jo
pertanyem. ¿No n' exercirán en la generació que 'ns subsegueix?—Nos
faria molt mal duptarne.

A n' aqueixa generació nova, dignament representada dins d'
aquesta casa per eixa altra «Jove Catalunya» que s' anomena «Centre
Escolar Calalanista»; á n' aqueix floret de jovent ben encaminat, si
necessités excitació de patriotisme y tingués jo valiment per aconse-
llarlo, li aconsellaria, ab lo cor á la ma, que recordés y estimés ara y
sempre las bellas y sanitosas produccions del plorat Mestre.

Avuy que la depravació cundeix tan descaradament en las obras
d' Art, trascendint á las costums, atrofiant los caràcters y avilint en
flor tants esperits; avuy que modas massa sensuais per' esser passat-
geras, arrastran per rius de llot ideas y sentiments que algun dia
feren de Catalunya mirall de pobles; avuy que 'l centralisme corrup-
tor empesta llibres y espectacles, com empesta assambleas é institu-
cions; avuy, tant y més que may, cal que 'l jovent no perdoni medis
de defensa, y un d' aquestos medis es, sens dupte, la afició, 'l devot
entussiasme per obras que, com las de 'n Pelay Briz, apassionant sòls
per lo bo, per lo noble y per lo sant, fortifiquen las ánimas lliurantlas
d' aviliment.

Sí, joves companys de la generació que puja: 'l mateix instint de conservació vos aconsella. Individual y colectivament atrets per atraccions insanas que 'us tentaràn l' amor propi, ¡guardéu de malmetre vostras conviccions d' avuy! Vosaltres trobaréu qu' encara al catalanisme li costa de créixer perque no disposa de beneficis á repartir, sinó que més aviat es destorb pera conseguirne. ¡Avant y foral

Recordéu, recordéu als prohoms de la bona causa; recordéuvos de 'n Francesch Pelay Briz que n' es puríssim exemplar, y 'us lliuraréu d' inconsecuencias é ingratituds, evitant dol y vergonya á la Patria que 'ns ha donat lo sér.

Vaig á concloure, que ja n' es hora.

Hem recordat, ab menos deteniment del que 's mereixen, las principals, casi bé totas las obras de 'n Briz.

Ab tantas com n' hem tretas á relluphir, encara no resultan mencionadas totas.

Mori 'l laboriós escriptor deixantne molts d' inéditas qual catálech apareix en la coberta del romans *Cap de ferro* qu' acaba de fer estampar la pubilla de nostre poeta, Na Marta Briz y Maspons, la qual, com observaréu per sos noms de casa, 'n vincula dos de ben il·lustres. Donchs bé: bastaria 'l catálech de las precitadas obras, de variada mena, * pera la justa fama d' un autor. ¿Qué no farán juntadas á las precedents?

No las conech. Sabéntme forsa greu, sóls he tingut temps pera llegir alguns fragments del mencionat romans poemátich; mes, á judicar per ells, bé puch reputarlo obra de gran válua; tant, que ja se m' ocórria pensar que, aixís com el Cid guanyava batallas després de mort, ha de guanyarme nostre valentíssim Mestre ab sas póstumas composicions.

Cregám, sí, cregám que no será malguanyada la invocació ab que comensa 'l romans *Cap de ferro*:

* *Las glorias del Rey En Jaume.—Brasas.—Darrerías.—La espiga d' Orb.—Idilis.—Marcialencas.—Lo llibre de ma vida.—Lo dol del cor meu.—La gotellada.—L' agulla.—Lo Compte Floris.*

«¡Oh Musa! Companyona falaguera,
discreta amiga, concellera savia,
tu que m' has dut per explendentas vías
y de bells somnis has omplert ma testa,
.....
Aydam encara avuy. Tórnám la forsa,
la alegría d' antany quan, jove encara,
dolsor de mel no més sentía als llabis.
¡Pórtam de nou al cel de la esperansa,
de la fe y del amor!....»

¡Oh! Prou se cumplirá, benvolgut mestre y amich, vostra noble ambició. Avuy, sí, avuy y demá y sempre, la vostra inspiració vos aydará com va aydarvos en la juventut, y 'us conquistarà adeptes y 'us valdrá admiradors de dintre y fora de Catalunya que 's sacramentarán per enaltirvos y enaltir, ab vos, la Bellesa y la Justicia eternas.

HE DIT.

Barcelona 14 de Desembre de 1889.

LO FONER

(1213-1218)

Una peira... frapá lo dit Comte
de Montfort en lo cap.

*(Historia anónima de la guerra
dels albigesos.)*

I.

Quan lo brau rey caygué del poltro
de mort nafrat
cullirlo van los nervuts braços
d' un vell soldat.

Ab dol y afany d' enmitj la brega
se l' endugué.
Darrer badall del rey va veure;
sos ulls clogué.

Sobre d' un roch, la freda testa
del rey posá:
taca sagnant damunt la pedra
negra hi quedá.

Soldats fidels al rey en Pere
se 'n van dur lluny:
ell s' ajupí, cullí la pedra
y alsá lo puny.

De venjá' al rey, ab tota l' ánima
feu sacrament.
Des d' aquell jorn ningú en sa terra
d' ell parlar sent.

Lo jurament que feu ple d' ira,
ne fou de mort.
«Sanch tastarás, va dí á la pedra,
»sanch d' en Montfort.»

Des d' aquell jorn, de nit y día
tothom lo veu,
sempre portant damunt la pedra
per tot arreu.

Fona de llí de son cos penja
d' espés trenat;
pedra que n' ix, xiulant, may deixa
lo blanch errat.

Quan vagatius los altres jauhen
al ras ó al clos,
ab la fona, ell, s' enseja y prova
sense repós.

Y si li diu algú, estranyantho,
lo perquè ho fa?
«Pél roch aquest, respon, quan tiri
be aprofitar.»

Y signa 'l roch tacat de negre
de sanch del mort,
y baix, baixet, febriu murmura:
«Per tú, Monfort.»

II.

Ja fa molt temps torná á sa terra
del rey l' estol:

deixant als seus, ell á Provensa
s' ha quedat sol.

Prou li ha dolgut no torná' á veure
lo cel nadiu:
mes ans que tot hi ha sa paraula,
no se 'n desdiu.

Foné' era avans del rey en Pere,
de gran renom:
foner avuy del de Provensa,
l' admir' tothom.

Sab qu' en Montfort setja Tolosa:
ple de neguit,
dret se n' hi va, lo cor li crida;
més l' esperit.

Perçó á travers de la Provensa
y 'l Llenguadoch,
de día y nit, tras tras, camina
sens pará' en lloch.

Lo cel ans pur, ara n' es térbol,
esblanit es:
los camps, cremats; niuhen en pobles
serps y esparvers.

Ne veu castells fets una runa
vilas cremant,
sempre atordint á sas orellas
de guerra 'l brant.

Hostia y altars ne veu á micas,
ell, á Beziers,
caps de quinz' anys oberts per terra
n' ha vist milers.

Rossos cabells, de caras d' ángel
encís avans,

ara, en lo fanch, enlloats forman
munyochs sagnants.

Mes, á travers de la tempesta
de sanch y foch,
de día y nit perçó camina
sens pará' en lloch.

Al últim veu fumá' en la plana,
per llarchs milers,
los fogueralls de la llopada
dels merceners.

Ovira al pla llurs banderolas
de tots colors,
lo brill dels elms; d' enginys de guerra
sent los ramors.

Tolosa en mitg (¡be sanch trespúa
son muradal!)
com lo colom entra las unglas
del girifalt.

Sent negra nit hi entra ab cautela
per lloch segú'.
Del pit damunt, dins la gonella
la pedra hi du.

Troba carrers de fumants runas
tots ells farcits;
morts y nafrats per tot fent pilas;
per tot greus crits.

Ne veu de gent de fam migrada
replé 'l mural,
tres d' en Montfor podrits y á trossos
penjant del pal.

Ne troba arquers seuhant las cordas
ab tot dalé;

donas y noys pilotant pedras
vora un pedré,

Y 'l vent gelat de nit plujosa
ferint son front,
glassant son cor, li ha fet fins temer
la fí del mon.

Boy arrambat á la muralla
ne sent un vell,
que parla aixís á un soldat jove
foner com ell.

—Demá 's veurá qui millor brega,
qui morir sab.
si pot mes creu del cor á dintre,
que sobre 'l drap.

III.

Després de nit feresta y negra
llú bell matí;
lo brau foner vetlla en la tanca
de Sant Serní.

Allá enfilat á la estacada,
vora un pedré,
ab ull tranquil l' enemich guayta
qu' amunt se 'n vé.

Veu al llegat ab festa roja,
rodó capell;
Veu á Montfor en cavall negre
ben aprop d' ell.

L' altre Montfort colca á la dreta
del fer capdill:
del çer polit, al foné 'l cega
lo potent brill.

Véulos als tres ja á tret de pedra,
vora un redòs.

La fona exten, la pedra encaixa
mitg tremolós.

Mes un arquer que li endevina
lo pensament,
per ser primer, la fletxa posa,
la corda exten,

Xiula 'l plomall, l' arquer l' aguayta
de fit á fit,
Gui de Montfort cau ab la fletxa
clavat al pit.

Ell qu' ho veu diu:— «Vaja arquer désat,
»no es per tu aixó.
»Nafra mortal sols la fa un destre
»foner com jo.»

Y quan Simó descolca y corra
vers son germá;
crida al arquer:—«Guayta ¿vols veure
»com aixó 's fa?»

De son capell la fona roda
ben frech á frech,
apres s' exten, llansant la pedra,
petant en sech.

La pedra brunz, vola, á la vibre
bada lo póls.
Montfort ne cáu boca terrosa,
morreja pols.

Mentres de dalt de la estacada
lo vell soldat
ab veu de tró, la vista encesa,
lo bras alsat,

« Quedas venjat,—diu,—gran monarca
» de nom etern.

» Mon jurament avuy envia
» Simó al infern.

» Veshi Montfort, digas ab rabia
» qui t' ha nafrat,

» Cap de verí, mors de la pedra
» d' un trist soldat. »

Joves, y vells, los que l' enrotllant
febrius, inquiets,
li diuhent tots:—« Oh tu que 'ns salvas
respon ¿qui ets? »

—« L' ombra d' un rey en mí encarnada
» venjant un greu.

» So la venjansa de dalt eixida:
» so 'l llamp de Deu.

LA CANSÓ DEL MESTRE JAN

Mestre Jan es de la farga,
de la farga de San Joan,
Camprodon lo té á la esquerra
y Ripoll lo té al davant.
Martinet, aixafa 'l ferro,
que llatí roda 'l volant.

¡Pam! ¡pam!

¡Pam! ¡pam!

Visca la farga! visca la farga!

¡Pam! ¡pam!

¡Pam! ¡pam!

Visca la farga y Mestre Jan!

Mestre Jan cantava un dia,
n' era un dia de bon sol;
per cantar cançons bonicas
Mestre Jan s' hi pinta sol.
Martinet, aixafa 'l ferro,
que 'l volant ja dóna 'l vol.

¡Pam! ¡pam! etc.

—¿Quina vida es com la nostra
més que siga ab greu treball?

Lo renom de nostra farga
prou s' exten ben per avall.
Martinet, aixafa 'l ferro,
que l' está esperant lo mall.

¡Pam! ¡pam! etc.

Sense fargas no hi hauria
cap enginy de guerra ó pau,
que del mon y sas entranyas
sols lo ferro 'n té la clau.
Martinet, pica y repica,
que á l' enclusa be li plau.

¡Pam! ¡pam! etc.

No hi hauria tampoch relas,
ni 'l goret fora llaurat;
ni hi hauria espurch pels arbres,
ni tampoch sega pel blat.
Martinet pica y repica,
ton remó á l' orella es grat.

¡Pam! ¡pam! etc.

Minyons méus, anéu depressa,
que de ferro llest no 'n tinch:
los ferrers s' están en бага,
de senti 'ls queixá ara vinch.
Martinet, pica y repica,
fes que senti lo teu trinch.

¡Pam! ¡pam! etc.

Si me 'n feu pulida feyna
la cansó jo 'us cantaré,
la cansó que vos agrada,
la cansó que jo vaig fe'.
Martinet, maséga 'l ferro:
martinet, maségal' bé.

¡Pam! ¡pam! etc.

Burxadors, prenéu la burxa;
tonedors, vora 'l fornal.

Tots má á l' eyna, y bona via;
travalléume tots com cal,
qu' ara va la cansoneta,
la cansó de la destrál.

¡Pam! ¡pam!

¡Pam! ¡pam!

Visca la farga! visca la farga!

¡Pam! ¡pam!

¡Pam! ¡pam!

Visca la farga y Mestre Jan!

*
..

Fa molts anys, quan se sentian
somatents per tot arréu,
quan la pobre Catalunya
del francés duya la creu,
va sortir d' aquí 'l meu pare
ab cap baix y lleugé 'l peu
¡Pam! ¡pam! etc.

Gavinet duya á la faixa,
á la dreta una destrál;
la destrál qu' aquí fou feta
lo qu' es dirvosho no cal,
va sortir d' aquesta farga,
la va fondre eixa fornál.
¡Pam! ¡pam! etc.

Tot lo tall la enribetava
lo millor çer que 's sòl fe':
lo tascó n' era obra mestra
y lo mánech de freixé.
Si pesava tretze lliuras
be ho pot di' 'l balans que té.
¡Pam! ¡pam! etc.

Una filla qu' ell tenia
diu qu' algú li va robar:

quan mon pare va saberho
la destral ne va forjar,
y una fresca matinada
feyna y farga va deixar.

¡Pam! ¡pam! etc.

Passa ubagas y solanas,
pássa afraus, travessa ponts;
en las baumas no hi reposa,
no fa cas d' ombras ni fonts.
Si cáu pluja s' hi rebeja,
res li fan los llams ni 'ls trons.

¡Pam! ¡pam! etc.

Des del cim de la carena
un poblet ovira al pla.
Es cap tart, campanas tocan,
lo sol post fa temps es ja,
y ell davalla que davalla,
cap al poble dret se 'n va.

¡Pam! ¡pam! etc.

Quan del poble un carré' enfila,
li ha sèmlat sentí' una veu.
¡Verge Santa! si es aquella,
prou tindrán de plantar créu.
Com qu' es fosca la vetllada,
mes que guayta, res ell veu.

¡Pam! ¡pam! etc.

D' una xica finestreta
ne mig bada 'l finestró:
la finestra es enreixada
l' ull hi passa, si 'l cos nó.
Del que véu dins de la cambra
ja n' hi ve greu tremoló'.

¡Pam! ¡pam! etc.

Pren l' anella de la porta,
son truch fa de mal sentí'.

Al ters truch la porta s' obra...
Gran remor dintre s' ohí.
L' endemá 's parla pel poble
d' un francés mort que hi ha allí.
¡Pam! ¡pam! etc.

Quan l' aubada clarejava
lo meu avi 'm despertá,
á la porta de la farga
lo meu pare va trucá':
la destral que á la má duya
d' aquell clau la va penjá'.
¡Pam! ¡pam! etc.

Si la vora n' era oscada
no 'u estranyará ningú,
quan hi ha un grop dintre la fusta
no hi ha tall, ni tremp segú'.
Era negra de la vora,
qu' era sanch ne va di' algú.
¡Pam! ¡pam! etc.

De germana si 'n tenia
los meus pares ho sabrán.
Si algun cop ne féyam festa,
me portavan á San Joan;
una monja quan me veyá
se posava á fé' un gros plant.
¡Pam! ¡pam!
¡Pam! ¡pam!
Visca la farga! visca la farga!
¡Pam! ¡pam!
¡Pam! ¡pam!
Visca la farga y Mestre Jan!

PENEDIMENT

STRAMPS

Las ne duch l' esperit, l' ánima mia
cansada está dels goigs y las venturas
ab que lo món lo enmantellava alegre,
foragitant la veu que al cel me duya
entre esbarzers per perillosa vía.
Ab fé t' ho dich, de cor jo t' ho demano,
gira 'ls ulls envers meu y ajuda dónam,
que ab Tu jo puch surar, sens tu m' enfonso.

Tu ets y tot ho pots, fés que la espurna
de fé qu' encara en lo meu cor aniuha,
creixca al igual del foch que tot ho abrusa.
D' aquesta runa d' una fé corcada,
fesne un palau soberch de fé novella.
Jo t' am, jo vull ser teu y teu puch ésser
si Tu, que 'l cor podrit sanitós deixas,
mon sprit malalt, rich de salut me 'l tornas.

Tardaner truco á ton portal, recullme:
no per trigá' en lo fruyt la maduresa
de jutjá' 'l fruyt dolent. Un pas encara
abans del clot, m' he repensat per ferne
eixa preguera per que Tu l' escoltes.
Com pus gran lo pecat, pus gran se mostra
qui perdonant, misericordia ensenya.
Jo he pecat com un hom; com Deu perdona.